

MUNI
ARTS

MUNI ARTS

Princ a tanečnice

r. Laurence Olivier

GB + USA, 1957

1. Pomocí jakých hereckých technik jsou obě hlavní postavy - tanečnice Elsie a regent z Carpathie - vystavěné? Které působí přirozeněji a které vnímáte jako viditelné, příliš stylizované, dokonce umělé?
2. Jde podle o role ve filmografii jejich představitelů typické nebo atypické? Proč?

Marilyn Monroe
and
Laurence Olivier

L7: Texty

- King, Barry (1991): Articulating stardom. In: Gledhill, Christine (ed.): *Stardom. Industry of desire*. Abingdon and London: Routledge, s. 167–182.
- Vostrý, Jaroslav (2014): *O hercích a herectví*. Praha: Kant.
- Goffman, Erving (1999): *Všichni hrajeme divadlo: Sebe prezentace v každodenním životě*. Praha: Nakladatelství studia Ypsilon.

Herectví jako slepé místo filmové teorie

- Do 80.let 20. století se filmová věda herectví nevěnovala, protože:
  1. Důraz na herectví převládá v populárním žurnalistickém diskurzu
  2. Problematika herectví je jasná, zjevná a transparentní – nepotřebuje analyzovat
  3. Herectví klasického Hollywoodu (vnímané jako paradigma) je neviditelné a “přirozené”
  4. Přílišná vazba na divadlo, kde herec představuje epicentrum scény i samotného dramatu versus filmové herectví limitované jeho fyzickou absencí a záznamovou technologií.

Performativní rámec

- "Performativní rámec potlačuje praktickou funkci jednání a chování ve prospěch signifikace; v tomto rámci uvedené každodenní jevy fungují jako součást dramatické reprezentace." => vše, co je uvnitř rámce, má performativní status
- Uvnitř rámce se nalézá několik druhů performerů:
  - Herec hrající fikční postavu
  - Veřejně známá osobnost hrající sebe sama
  - Náhodní kolemjdoucí (?)
  - V rámci životopisných filmů a dramát podle skutečných událostí se objevují v dílčích rolích samy reálné postavy

První koncepce filmového herectví

- Hugo Münsterberg, Béla Balázs, Walter Benjamin – filmové herectví je oproti divadelnímu přirozenější a nuancovanější; mnohem intimnější. Tento posun však způsobuje filmový aparát a jeho formální vyjadřovací prostředky.
- Sovětská montážní škola herci v důsledku ubírá veškerý kreativní přínos (Kulešovův efekt), neboť herecký výkon vidí jako výsledek formálních operací (montáže) a nikoliv hereckých technik.
- Rovněž se spoléhá na typáž – cílené obsazování neherců na základě jejich fyzických dispozic. Tato castingová praxe se periodicky navrácí – zejména v období kinematografií nové vlny.

MUNI ARTS

Kulešovův efekt

- Opakující se záběr na Ivana Mozžuchina, jehož tvář je zcela bez výrazu, získá význam až ve vztahu k následujícímu záběru.
- Teprve ze vztahu nebo kolize těchto dvou záběrů vzniká požadovaný emocionální účinek.

MUNI
ARTS

Terminologie

– PERFORMANCE A / VS HERECTVÍ

- Herectví / acting je podkategorie performance ve smyslu ukazování se, předvádění se, vystupování. Herectví chápeme jako dramatický modus performance – takový, který vytváří postavu na bázi psychologického realismu a v souladu s narativní funkčností.

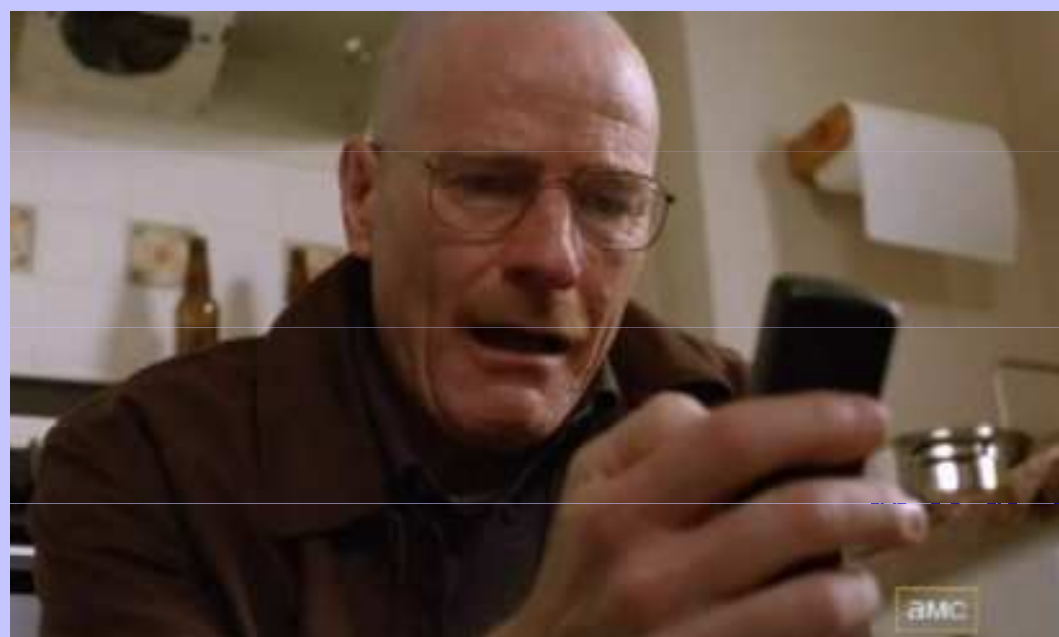
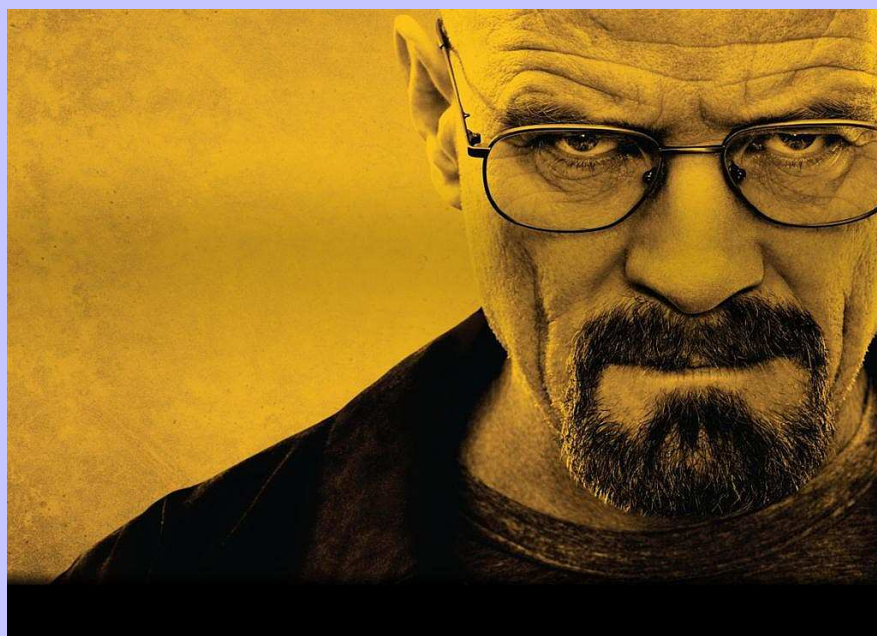
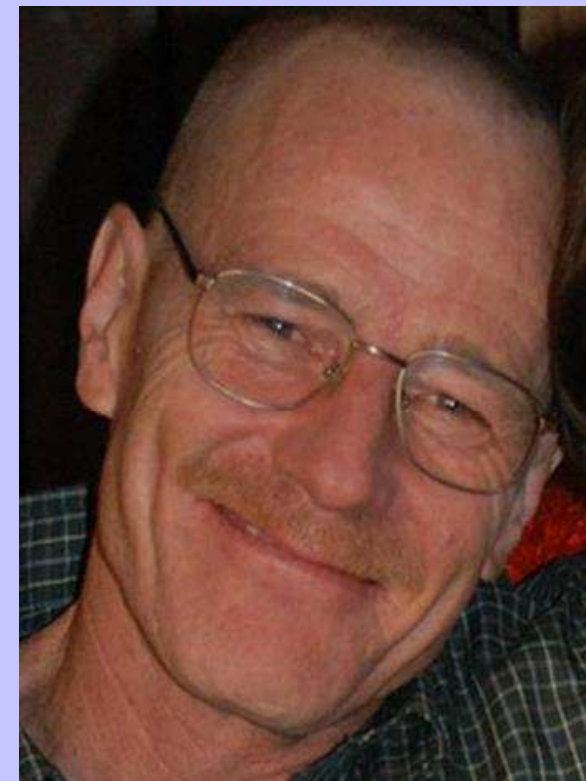
– IDIOLEKT

- V kontextu analýzy hereckého výkonu jde o sadu typických performativních prostředků nebo tropů, které daný herec nebo hvězda užívá kontinuálně napříč sledovanou skupinou filmů.

– VÝRAZOVÁ SOUDRŽNOST (EXPRESIVNÍ KOHERENCE)

- Termín převzatý ze sociální psychologie. Označuje soudržnost a přesvědčivost každodenního chování, jednání a vystupování v různorodých sociálních interakcích. Často však mohou mimovolná gesta, proměna tónu hlasu nebo dikce, obličejová mimika ad. prozradit naše skutečné rozpoložení nebo pocity v dané situaci. Tehdy dochází k narušení expresivní koherence.
- Herci musí běžně narušovat výrazovou jednotu a tematizovat předstírání v rámci role. Momenty, kdy je předstíraná identita ukázaná jako falešná, patří k výrazným dramatickým situacím.

! Expresivní koherence je běžně narušována v rámci charakterizace, ale nikdy by k ní (s výjimkou uměleckého záměru) nemělo dojít na úrovni performance !

Ten tajemný předmět touhy

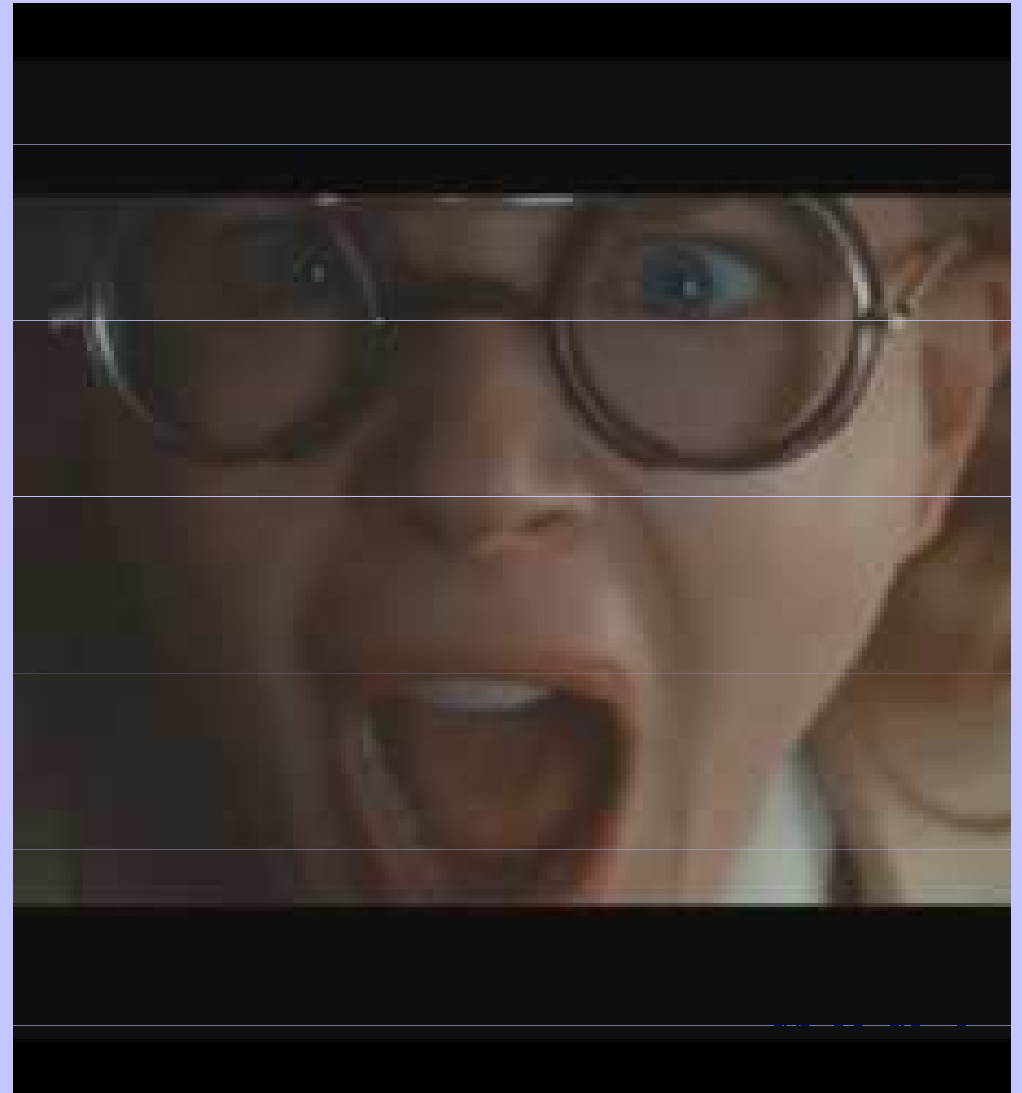
(Fr, 1977, r. Luis Buñuel)

hlavní role: Carole Bouquet, Angela Molina

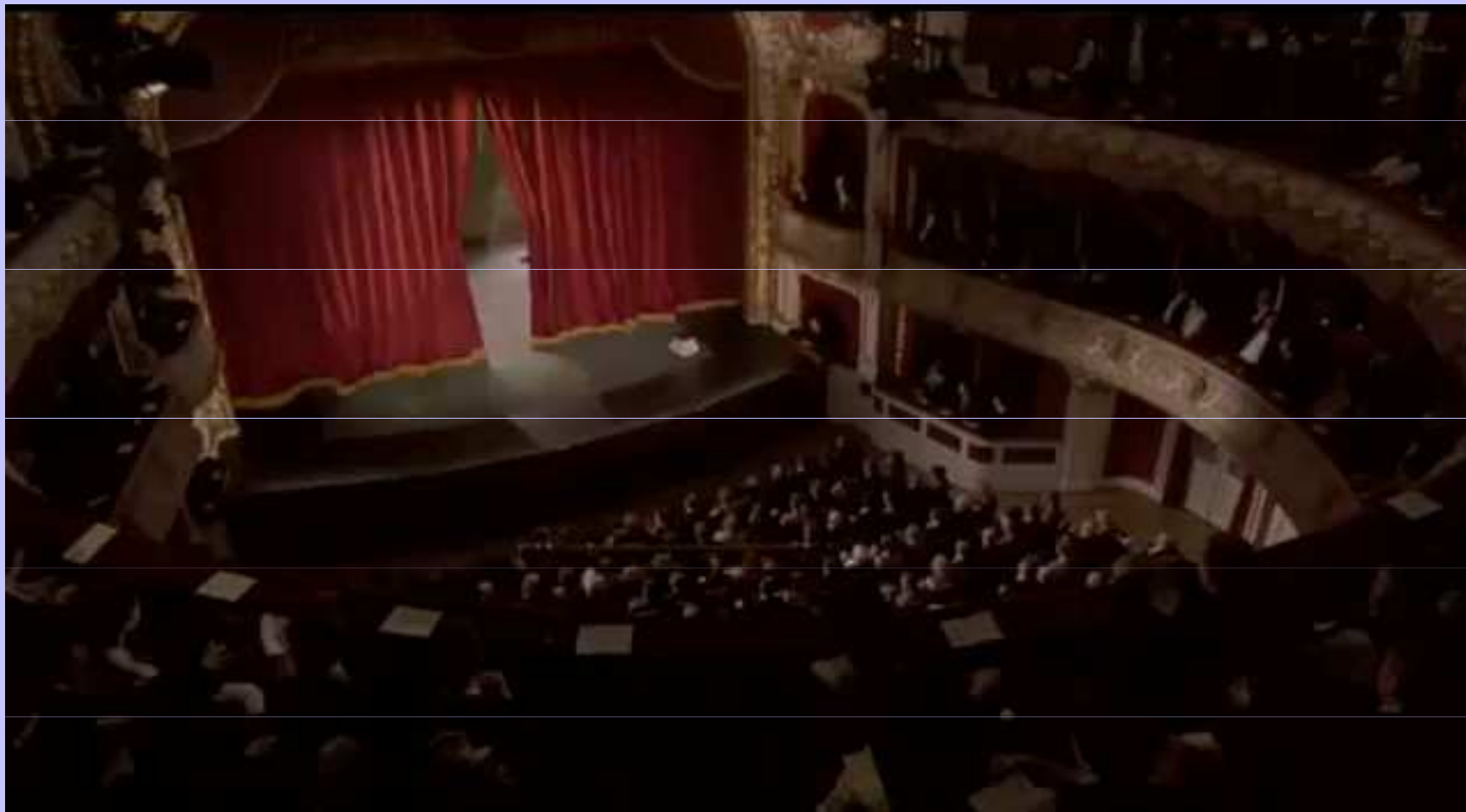

- Postavy, které častěji tíhnou k narušení expresivní koherence – negativní postavy (zločinci), femme fatales, hrdinky melodramat.
- Primárně melodramata užívají tzv. **OTEVŘENÉ KOMPENZACE**. V takovém případě herci / herečky zprostředkovávají skutečné pocity postavy přímo publiku a to nikoliv na verbální, ale performativní rovině. Divákovi je tudíž zaručen privilegovaný přístup k postavě.
- **MODUS OSLOVENÍ** se zabývá popisem a analýzou různých forem oslovení diváka (od absence jakékoliv pozornosti směrem k publiku až po pohledy a promluvy do kamery)
- **STUPEŇ OSTENZE** pak určuje, nakolik jednotlivý herecký výkon přispívá k iluzivnímu efektu fikčního světa a nakolik stáčí pozornost sám k sobě, k vlastním vyjadřovacím prostředkům a technikám.

Způsob oslovení a míra ostenze

Božská Julie (2004, r. István Szabó)

Dva základní mody filmového herectví

- Piktoriální
- Zosobnění
- Prezentační
- Metonymický
- Zvenčí dovnitř
- Hvězdy
- Typecasting
- Realistický
- Ztělesnění
- Reprezentační
- Metaforický
- Zevnitř ven
- Herci
- Metoda

**King, Barry (1991): Articulating stardom.
In: Gledhill, Christine (ed.): *Stardom. Industry of desire.*
Abingdon and London: Routledge, s. 167–182.**

- V tomto příspěvku Barry King kombinuje semiotiku hereckého projevu s politickou ekonomikou hvězdnosti v kontextu klasického hollywoodského systému
- King tvrdí, že ekonomická stránka herectví v tomto konkrétním období částečně spočívá v exkluzivitě – herci s unikátními a jedinečnými atributy a dovednostmi, které jejich kolegové a konkurenti nedovedou nahradit, si mohou vyjednat vyšší plat.
- V tomto ohledu se kinematografie liší od divadla. Zde talentovaní a nadaní herci disponují prostředky a postupy, které jim dovolují upozadit vlastní identitu ve prospěch ztvárněné postavy. Tento postup nazýváme “ztělesněním” (impersonation), které dovoluje herecky ztvárnit celou řadu typů a postav

Ztělesnění (impersonation)

- “proces reprezentace postavy prostřednictvím ztělesnění vyžaduje, aby herec smazal vlastní identitu. Jen tak se může stát plnohodnotným signifikantem fikční postavy”
- Ve chvíli, kdy herecova identita (ve smyslu hvězdného obrazu nebo jako soukromá veřejná osobnost) začne zřetelně prosvítat za fikční postavou, pak tvůrčí a autorské záměry dramatika či režiséra začínají slábnout.
- (+ genderový aspekt – respektované herečky konce 19. a začátku 20. století se prezentují jako ctnostné, skromné a vzorné matky a manželky => dávají tím najevo, že jsou ochotné se podvolit dramatikově vizi)

Zosobnění (personification)

- Řada herců je však do role obsazena, protože s postavou sdílí některé povahové, osobnostní a / nebo fyzické rysy.
- Pro tento typ castingu King používá termín “zosobnění” (personification), který slouží jako opak ztělesnění.
- V případě zosobnění se hercova identita nepodvoluje identitě fikční postavy, ale zůstává plně na očích. Postavu zastiňuje a / nebo dotváří hercova hvězdná osobnost.
- “v tu chvíli se herec stává zcela rudimentárním znakem” – herec je sám sebou i fikční postavou.

- Herci se v klasickém období přiklánějí spíš k principu zosobnění ve snaze stabilizovat vztah mezi svojí osobou a převládajícím korpusem rolí tak, aby mohli vystupovat jako majitelé dobře obchodovatelného hvězdného obrazu.
- Pro herce limitovaných schopností a výrazu představovala kultivace osobnosti schůdnější cestu a způsob, jak konkurovat hercům schopným ztělesnění.
- Takové rozvržení podporoval klasický studiový systém, který se více spoléhal na vytvoření hvězdného obrazu než na ztělesňující herecké schopnosti.
- Ačkoliv herci ztělesňující namísto zosobňující postavy nedosahovali závratných výdělků, jejich kariéry byly mnohem konzistentnější a trvalejší než rychleji upadající hvězdy.
- Slavným hercům, pracujícím na bázi ztělesnění, se někdy říkalo “counterstars” (Lawrence Olivier)

Resumé

- Pro uvažování o filmovém herectví je důležitá koncepce performativního rámce, v němž veškeré elementy tvoří součást dramatické reprezentace.
-
- Existují jak herecké styly, které se bez problému podřídí požadavkům jednotlivých rámců, tak rovněž ty mody, které jej dalece přerůstají (konvencionalizované performativní styly, hvězdné herectví).
- Herectví vždy osciluje mezi piktorialním (melodramatickým, histriónským) hereckým mode a realistickým stylem. Tato polarita bývá různě označována: jako metafora vs metonymie, jako ztělesnění vs zosobnění, jako prezentace vs reprezentace atd.
- Kromě dílčích hereckých prostředků jednotlivé herecké výkony charakterizuje míra dodržování expresivní koherence, ostenze, přímý či nepřímý způsob oslovení diváka a individuální idiolekt.